

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

KRITIČNA ANALIZA PRAŠKE TEORIJE JEZIKOVNE KULTURE*

Praški lingvistični krožek (PLK) je bil eno izmed središč strukturalnega jezikoslovja, ki pa se je v nasprotju z drugimi strukturalnimi šolami (ženevska, kopenhagenska in ameriška) ukvarjal tudi v vprašanji jezikovne prakse, in sicer v okviru teorije jezikovne kulture (TJK). Ta teorija je vplivala ne le na češko jezikoslovje vse do današnjih dni, temveč tudi na slovensko. Z njo smo bili Slovenci seznanjeni že v 30. letih,¹ vplivala je na obravnavo nekaterih jezikovnokuturnih vprašanj tistega časa, posebej pomembna pa je postala, ko so jo v slovenske razmere 50. in 60. let prenesli Boris Urbančič in mladi jezikoslovci, zbrani okrog revije *Gospodarski vestnik*. Danes pri obravnavi jezikovnokulturnih vprašanj še vedno upošteevamo nekatera izhodišča te teorije, seveda prilagojena posebnim slovenskim razmeram.²

Lahko rečemo, da je ta teorija na Češkem mitizirana. Pomeni novo obdobje, novo jezikoslovje, ki je začrtalo »pravo smer«. Zato je toliko bolj zanimiva knjiga Zdeněka Starega, profesorja na Filozofski fakulteti v Pragi, ki se ukvarja predvsem z vprašanji jezikovne prakse in kodifikacije. Takole pravi v uvodu knjige V imenu funkcije in intervencije: »V središču naše pozornosti stoji teorija jezikovne kulture. Je funkcionalizem kot razlagalno načelo v resnici izpolnil pričakovanja, z njim povezana v teoriji jezikovne kulture? Pokazalo se bo, da nikakor ne« (12). Tako drugače, provokativno zvenijo te besede, da z zanimanjem preštudiramo knjigo v celoti.

Knjiga obravnava teorijo jezikovne kulture s popolnoma novih vidikov, ki izhajajo iz dvoma o smiselnosti in popolnosti funkcijskega pogleda na jezik, kakor ga je razvil PLK. V prvem poglavju V imenu funkcije Starý najprej ponazarja izhodišča jezikovne kulture Praškega lingvističnega krožka, postavlja vprašanja, kaj je smisel, predmet, orodje in merilo kultiviranja jezika. Najprej sicer postavlja podmeno, da je na prvi pogled funkcijski pristop v delu PLK v zvezi z jezikovno kulturo idealen, kajti cilji kultiviranja so dani z dejanskimi izraznimi potrebami, te so spet merilo kultivacije. Gre za to, da se funkcionalizem v pristopu k jezikovni praksi kaže na dveh mestih – kot smisel kultivacije in kot njeno merilo. V tem smislu je funkcijski pristop idealen. Temu navideznemu dejstvu Starý protistavlja družbenostnejezikoslovni položaj češčine, poimenuje ga *diglosija*, saj obstaja velika razlika med knjižnim jezikom in dejansko splošno rabo. Torej funkcijski pristop ni bil tako popoln, saj – enako kot puristični pristop, kateremu so se predstavniki PLK uprli prav s TJK – ni zmanjšal tega nasprotja, celo ohranjal ga je. S primeri jezikovnega položaja v 30. letih in kasneje Starý ponazarja, da je harmoničnost in popolnost TJK, se pravi predstava, da sta cilj in smisel kultiviranja povezana z njenimi merili, samo dozdevna. Funkcijsko merilo ne dosega kultivacije jezika v dveh točkah: 1. nič ne pove, katere funkcije so v konkretnem okolju in kolektivu relevantne; se pravi, nič ne pove o tem, katere funkcije so dejansko uresničevane; 2. prav tako ne pove, katera funkcijska sredstva naj določeno vlogo uresničujejo. Zato je po Starem funkcijsko merilo kultivacije jezika nepopolno. Obe točki ponazarja z zgledoma. Z razvojem češčine v 17. in 18. stoletju: Novim vlogam češčine jezikoslovci niso sledili, niso se ukvarjali z dejanskimi jezikovnimi potrebami. Neprimerno so interpretirali, kakšne izrazne potrebe so imeli govornici, niso ugotovili, katere funkcije so

* Zdeněk Starý, *Ve jménu funkce a intervence* (Praga: Univerzita Karlova, 1995).

¹ Prim. M. Kalin Golob: *Jezikovna kultura in jezikovni kottički* (Ljubljana, 1995 – magistrska naloga).

² Na potrebo po prilagoditvi je v 30. letih opozarjal Božidar Borko, v 70. pa Jože Toporišič. Gl. op. 2.

bile v tistem trenutku bistvene.³ V drugem zgledu pa primerja knjižni besedili z neknjižnim in pojasnjuje, da se izražanje konkretnih jezikovnih razlik v splošni praksi ubeseduje z drugimi sredstvi, jezikoslovci pa v takih primerih dajejo prednost le oblikoslovnim sredstvom.⁴ Prvo poglavje Starý zaključuje z dejstvom, da tudi funkcionalizem ni izpolnil pričakovanj, ki so bila sicer postavljena kot teoretično načelo, se pravi vprašanja jezikovne prakse. Vprašanje pa je, ali so *diglosijske značilnosti* češkega jezikovnega položaja neposredni vpliv te teorije, in o tem govori v naslednjem poglavju. Vsakemu poglavju je Starý dodal nekaj *pripisov*, v katerih navaja posamezne zanimivosti oziroma dodatke k povedanemu. Tako je po prvem poglavju zanimiv pripis, da imajo estetska, zgodovinska in nacionalna merila, ki so jih zagovarjali puristi, prav tako kot funkcijsko merilo oporo v jezikovni praksi govorečih. To je, gre za vidike, po katerih se zgledujejo govoreči. In vsa ta merila so onemogočila zblizanje jezikovne prakse s KJ.

V naslednjem poglavju Funkcija in standardizacija Starý dokazuje, da je zveza funkcionalizma in standardizacije ter njun uspeh utvara, s katero so se jezikoslovci naučili živeti. Kajti način povezave idej standardizacije s funkcionalizmom, kot je opisan v TJK, »je verodostojen samo ob zelo posebnih in empirično zelo močnih, celo nevzdržnih predpostavkah« (34). Zopet zoperstavlja obe načeli: puristično in funkcijsko, navaja tipične dele besedil tako prvega kot drugega. Navedki puristično usmerjenih besedil so zelo podobni tovrstnim slovenskim: *izogibajte se besedam, ki jih ne uporabljate v govoru; v akademjski vestnik pišite tako, kot bi se pogovarjali z branjevko na trgu*; in na drugi strani PLK, ki izhaja iz tega, da govorec pri svojem govorjenju potrebuje različna sredstva, kajti sledi različnim ciljem, funkcijam, izbira primeren funkcijski jezik. Iz tega je jasno, zakaj branjevka uporablja druga jezikovna sredstva kot kdo, ki piše znanstveni članek. Tako vznikla nov položaj, na eni strani predstava enega KJ, na drugi strani pa veliko funkcij, in torej funkcijskih zvrsti. Vprašanje pa je, iz katerih osnov je množstvo funkcijskih zvrsti ustrezno predstavi enotnosti, ki je vsebovana v zamisli knjižnega jezika, kot jo je razvil PLK. Starý meni, da je predstava o funkcijski univerzalnosti KJ nerealna in nesprejemljiva.

Nasprotja med množstvom funkcijskih jezikov in idejo enega KJ člani PLK niso opazili. Osredotočali so se na sporočanje bogatost in gibkost, nasprotje širjenja, enotnost, pa je ostalo skrito v neresnični domnevi funkcijske univerzalnosti vsakega KJ. V jeziku obstajata, razlaga Starý, dve vrsti funkcij. Prve mora govorec razlikovati, da sodeluje v sporočanju, da se lahko primerno odziva (denotativne, katarzične⁵ funkcije), pri njih ni pomembno, ali je bil govor knjižen ali neknjižen. Te funkcije so primarne, naravne. Razmerje med knjižnim in neknjižnim pa je z vidika govorne dejavnosti nenaravno razlikovanje, torej umetno, drugotno. Ne izhaja namreč iz govorne dejavnosti, ampak ji je dodano. Prvotne funkcije se uporabljajo v različnih standardih. Tako standardizacija kot umetna strukturacija jezika približa le nekatere naravne funkcije, drugih nikoli, temelji torej na omejevanju spektra izraznih funkcij in funkcijskih vrednot izraznih sredstev, zato moramo za nezaznamovan položaj imeti ne enega, ampak več standardov, kajti spekter možnosti lahko omejujemo na več načinov. Postavlja se vprašanje, kateremu izmed teh standardov naj damo prednost, zakaj in v kakšnih okoliščinah. Glede na izhodišča PLK

³Tudi za slovenščino bi našli kar nekaj podobnih primerov. Npr. prvi jezikovnokulturni spor, ko Kopitar po mnenju nekaterih ni razumel potreb po kultivirani slovenščini za jezik visoke poezije, ali puristični posegi v bran jezika takrat, ko se je jezik spreminjal zaradi izraznih potreb, ki so bile posledica novih vlog slovenščine.

⁴Če ponazorimo to s slovenskim primerom, ustreza nasprotje med knjižno rabo določne oblike (*mladi*) in pogovorno (*ta mlad*). Kodifikacija daje prednost oblikoslovnemu izražanju razlik med posameznimi funkcijami, praksa ima za to druga, po navadi neoblikoslovna sredstva.

⁵Tu Starý misli npr. izrekanje kletvic, le zato, da človeku »odleže«, da zmanjša napetost v sebi. Gre torej za nekakšno katarzo ob izrekanju besed. Nekomu lahko rečemo »Idiot«, pa pri tem ne mislimo na njegove intelektualne zmogljivosti, temveč z besedo idiot izlijemo jezo iz sebe in si olajšamo dušo.

pomeni kultivirati KJ s funkcijskega vidika dati uporabniku podatke, s katerimi bo znal primerno izbirati iz spektra jezikovnih sredstev in funkcij, ne pa tega izbora omejevati in nadomeščati »z generičnim (zato funkcijsko nespecifičnim) prefabrikatom, kot to dejansko dela standardizacija« (48). Zato standardizacija, torej kodifikacija ni primerno sredstvo za doseganje kultiviranega izdelanega jezika, TJK je torej neskladna z vidika primernosti izbranih sredstev izbranim ciljem.

Starý funkcijske možnosti jezika predstavlja s podobo »bolj ali manj (prej bolj) zapletenega razbrzdanega prostora« (49). Pri tem jezikovno dodelanost, ki je bistvo in cilj TJK, razume kot možnost tekočega, gotovega gibanja po tem prostoru. To lahko dosežemo na dva načina: a) v prostoru postavimo orientacijske točke, označimo omrežje poti, ki jih lahko uporabnik kadar koli varno uporabi; ali b) uporabnike lahko sistematično seznanimo z vsemi zavoji in meandri tega prostora, da bi si – ob upoštevanju tega – lahko vedno sam izbral pot. Možnost a) je v jezikovni praksi izdelava standarda, b) pa je *informacijski pristop* k jezikovni rabi. Strategija a) po avtorjevem mnenju vodi k izdelanemu jeziku le, če je pregledna (uporabniku da podatke o vseh funkcijskih možnostih jezika), drugi pogoj pa je funkcijska reprezentativnost predlagane poti – standarda. Gre za to, da morajo biti predstavljene izrazne funkcije, s katerimi se uporabnik večkrat srečuje ali imajo posebno mesto. Koliko je uvedena jasnost teorije jezikovne kulture dejansko udeležena, je odvisno od tega, kako in koliko jezikovni standard izpolnjuje/ne izpolnjuje pogojev preglednosti in reprezentativnosti. Za češki jezikovni standard Starý meni, da ne izponjuje dobro teh dveh pogojev. »Češka jezikovna situacija – in to je ironija usode, kajti prav na ozadju češke jezikovne situacije je bilo oblikovano veliko stvari iz teorije jezikovne kulture – dopušča jasno občutenje načelne neskladnosti teorije jezikovne kulture« (50).

Tretje in četrto poglavje se ukvarjata s *sindromom narodne usode* (národní úděl). Sindrom narodne usode temelji na tem, da pristop k vprašanjem jezikovne prakse ne temelji na vrednotenju dejanskega stanja te prakse, ampak nanj vpliva občutek nejezikovnega upada narodne samobitnosti v baroku. Na Češkem se pojavi z renesančno interpretacijo baročnega jezika in vpliva na razvoj teorije jezikovne kulture v vseh naslednjih obdobjih, prenaša se iz nazora o jezikovni kulturi na razvoj jezika samega. Razlogi za razliko med KJ in splošno jezikovno prakso, ki v češčini obstaja že več kot 200 let, so na eni strani v zgodovinskih okoliščinah (vendar bi te lahko v 200 letih presegli), na drugi strani v nepopolnosti funkcijskega merila, kot je bilo razloženo v 1. poglavju, naslednji vplivni dejavnik pa je *sindrom narodne usode*. »Tradicija torej ni vedno samo predmet zgodovinskega študija, ampak je lahko tudi sama delotvorni dejavnik« (Klimeš, Rak 1988, 516; citirano po: Starý 1995, 58).

Starý prikazuje kulturne in družbene okoliščine baročne dobe in dokazuje, da je bil jezik v tej dobi nedvomno osrednji pojav z vidika narodne ogroženosti in katastrofe, češka literatura to značilnost poimenuje *lingvocentrizem*. Ponazarja tudi, kako je ta sindrom vplival na purizem in kako se kaže tudi v teoriji jezikovne kulture. Pri puristih se ta sindrom kaže kot diskvalifikacija *dobrega avtorja* (tudi njihova dela vsebujejo germanizme, njihov jezik ni čist), sindrom pa se kaže tudi pri predstavnikih PLK. Starý z navedki iz literature dokazuje, da so konec koncev v tak upad češčine verjeli tudi predstavniki PLK. Celoten fenomen narodne usode vpliva na to, da se je na jezik gledalo kot na najosnovnejši kazalnik narodne identitete, jezikovni spori so se sprevrčali v socialnopolitične spore. Vse to je povzročilo sakralen in pieteten odnos do jezika. Puristi govorijo o češčini kot o *dragi in bogati dediščini naših prednikov*, predstavnike PLK pa je zanimal le KJ in ne druge zvrsti. Sindrom narodne usode se pri puristih in predstavnikih PLK kaže v izrazito *intervencijski* obravnavi jezikovne prakse. Prav zaradi *intervencijskega pristopa k jezikovni praksi* se ta sindrom kaže tudi kot dejavnik, ki na to prakso vpliva. Je ilustracija tega, kako interpretacija narodne zgodovine lahko postane zgodovinsotvorni dejavnik in določa celó jezikovno prakso samo.

Četrto poglavje natančneje opisuje dinamiko sindroma narodne usode. Sindrom se je pojavil z Jungmannovo interpretacijo jezikovnega upada, kot ga je opisal v Zgodovini češke literature (1825).⁶ Obe merili – zgodovinsko in čistosti jezika – najdemo že pri Jungmannu. Čez 100 let ju je povzel purizem. Spremembo, ki bi lahko pomenila slabitev sindroma narodne usode, je nujno povezovati z nastopom PLK. Kaj je razdvajalo PLK in puriste glede tega sindroma? Pri puristih se sindrom kaže sistematično, v jeziku opazajo upadanje, zato vidijo potrebo po poseganju v sočasno jezikovno prakso (predvsem proti germanizmu). PLK pa je ta nazorski sistem omilil. Sindrom se kaže predvsem v njihovem poseganju v jezikovno prakso in v okvirjenosti njihove predstave o jezikovnem standardu. Vendar je PLK z opozarjanjem na potrebe jezikovne prakse manjšal vpliv sindroma narodne usode, izgubil je sistematičnost in neposrednost.

Konec 40. let pa se je vpliv sindroma zopet večal. Med 2. svetovno vojno in po njej se je na Češkem spet govorilo o nemškem pritisku – spet se je upadanje političnega in kulturnega življenja preneslo na jezik. Notranji dejavnik ponovne rasti tega sindroma pa je bil t. i. *Prvi Jezikoslovec*.⁷ Šlo je za izrazito težnjo po monopolizaciji jezikoslovnega prostora, za pričakovanje jezikovne avtoritete, ki bi odločala o vseh jezikovnih vprašanjih. Ta težnja je povzročila (gl. op. 7), da so zopet prevladala stališča TJK, ki ji sindrom narodne usode ni bil tuj. Sindrom je spet oživel na začetku 60. let, ki jih je zaznamovalo čustveno razpravljanje o vprašanjih *splošne češčine*.⁸ Vprašanja jezikovne prakse so bila spet rešena s TJK, torej spet z mislijo KJ. Prav to razpravljanje pa je pokazalo potrebo, ukvarjati se z jezikovno prakso v celoti, ne le s KJ, in to je bil korak k ločitvi od sindroma narodne usode.⁹ Drugače je v primeru sočasne jezikovne prakse na Češkem. Pritisk sindroma se umirja, do njegovega popolnega zatona pa ni prišlo. Na primeru diskusije o splošni češčini pa Starý pojasnjuje možnost, ki jo vidi pri reševanju vprašanj jezikovne prakse. Ne gre za to, da bi prevladala ena ali druga smer, temveč naj se spremeni pristop. Če je cilj demokratizacija jezikovne prakse, potem moramo sprostiti pot naravnim mehanizmom prilagajanja med obema zvrstema. Gre za razkritje sestavnih odvisnosti in za izvedbo skupnih korakov, ki pri opisu jezikovne prakse odpirajo cel niz možnosti. Najprej pa se mora sprejemanje sindroma narodne usode spremeniti le v eno izmed možnosti, ki jo jezikoslovci upoštevajo ali ne.¹⁰

Zarečenega kruha se največ poje je naslov 5. poglavja. V uvodu avtor navaja del besedila, ki bi ga prav lahko pripisali kateremu koli članu PLK, vendar so to besede največjega nasprotnika PLK, J. Hallerja. Starý z njimi ponazarja čustvenost spora med PLK

⁶Jungmann postavlja humanistični ideal na baročni jezik in od tod izrazito negativno vrednotenje baročne češčine, kar je po mnenju Starega enako, kot če bi komu s konca 20. stol. rekli, naj se brezhibno izraža v češčini 19. stol. Pri Jungmannu se je torej začela tradicija sindroma narodne usode.

⁷Prvi *Prvi Jezikoslovec* je bil Fr. Trávníček, ki je svoje jezikoslovje gradil na besedilih B. Havránka, ta je po T. smrti postal drugi *Prvi Jezikoslovec* in s svojimi učenci temeljito vplival na obravnavo jezikovnih vprašanj. Njegov *Razvoj češkega knjižnega jezika* (1936) je postal »biblija češkega jezikoslovja in je bil citiran vedno, znova in znova v vseh primernih in neprimernih priložnostih« (Stich 1987, 123; nav. po: Starý 1995, 89).

⁸T. i. obecná čestina proti knjižni češčini oz. plebejski pristop proti razsvetljskemu.

⁹Prvi jezikoslovec, ki ni podlegel temu sindromu, je bil Alexandr Stich, ki je *hladnokrvno izničil* običajne sodbe o baročni češčini in pokazal dejanski položaj jezika v tej dobi. Pri tem pa ni upošteval kakšnih novih, prej neopaženih jezikovnih pojavov, temveč le ni prevzel renesančne interpretacije teh pojavov (97).

¹⁰Kot zanimivost omenimo tretji pripis k 4. poglavju. V njem Starý piše, kako jezikoslovje samo vnaša določene nejezikoslovne predsodke o jeziku med uporabnike. Jezikoslovci niso »brez krivde /.../ vpliv in avtoriteta jezikoslovja sta lahko prav eden izmed mehanizmov proizvajanja teh predsodkov« (103).

in puristi. Tudi celotno vrednotenje obeh smeri se vse do danes kaže v protislovnem vrednotenju: Haller nima prav, je preživet, je minus; PLK je nosilec pravih nazorov, je plus. Starý pa v tem poglavju išče prav točke, ki so skupne obema smerema.

Prvo skladnost imenuje *brez zagotovila*. Nobena smer namreč ni zagotovila stika z živo jezikovno prakso. Puristi so s svojimi posegi povzročili celo protislovja in spore z živokovno prakso in prav zato so posegli predstavniki PLK, ki so prisegali na funkcijsko merilo rabe jezika. Vendar kljub 50-letnemu delovanju tega merila še vedno traja razcep med KJ in jezikovno prakso. Obe smeri sta torej brez jamstev za zблиževanje nasprotij med obema zvrstema. Druga skladnost je sindrom narodne usode, ki deluje v obeh smereh, kot je bilo prikazano v 3. in 4. poglavju, kaže pa se predvsem v poseganju v jezikovno prakso. Tretja skladnost je torej interventnost poseganja v jezikovno prakso. Obe smeri sta se pojavili v istem družbenem ozračju, za katero je bila značilna *dinamizacija dogajanja*. Puristi so jo razumeli kot upad, PLK pa kot ne dovolj hiter razvoj. Pri obeh smereh pa je sprožila potrebo po dejavnosti glede češčine.

Obe smeri sta pri obravnavi češčine uporabljali primerjavo z drugimi jeziki. Ena in druga si je seveda razmere v teh jezikih razlagala po svoje. Skupna točka pa je, da sta obe češčino primerjali z angleščino, francoščino in nemščino, torej z razvitimi, najkulturnejšimi jeziki tedanje Evrope. Šlo je torej za ustvarjanje predstave o polnovrednem narodnem jeziku. Ideal takega jezika pa je bil seveda različen. Glede na PLK je tak ideal *izdelan, izobražen* jezik leposlovja, znanosti in izročila, pri puristih pa čist, lep, samosvoj jezik, ki ima pravico biti imenovan *bogata dediščina naših prednikov*. S tem v zvezi je tudi različnost v zvezi s cilji in dejavnostmi glede češčine. Prvi cilj puristov je bil jezik rešiti prevzetih besed, PLK pa je želel dovolj jezikovnih sredstev za vse funkcije in cilje. Ločili so se torej v konkretnem, neposrednem cilju dejavnosti, ne pa v celotnem značaju svojega odziva: nepolnovrednost češčine je bilo treba spremeniti z zaveštnim negovanjem, omikanjem jezika.

Osnovni način dejavnosti je bil torej enak, njihov pristop k jezikovni praksi je bil intervencijski. S tega vidika nastop PLK proti puristom ni bil nastop proti »posegom puristov, ampak proti purizmu teh intervencij« (114). Zadnja podobnost med PLK in puristi je, da je sta obe smeri le kritika jezikovne prakse, ne pa njena teorija. Zato Starý govori o teoriji jezikovne kulture kot doktrini. Nastala je kot odziv na purizem, ki se je ukvarjal z vprašanji jezikovne prakse – zato je na tradicionalna vprašanja, ki si jih je postavljajal purizem, teorija jezikovne kulture dajala samo drugačne odgovore. Njen učinek ni bil načrt tokov jezikovne prakse, temveč njihova regulacija. V tem smislu je TJK kljub svojemu nazivu *doktrina jezikovne prakse*, ne pa njena teorija (123). Nadomestila je eno doktrino z drugo, morda realističnejšo in primernejšo, kot je bil purizem, pa vendar z doktrino.

V zadnjem poglavju, *Epilog ali Možnosti, ki čakajo*, Starý rabo jezika zopet primerja s potjo skozi bolj ali manj razbrazdano površino. Dve poti sta, dve strategiji potovanja: *obveščevalna* in *omejevalna/intervenistična*. Potujemo lahko posredno (vodi nas teorija) ali neposredno. Oblikovalci obeh sistemov morajo upoštevati *pogoje uspešnosti*, to je obstoj različnih družbenih in sistemskih okoliščin, ki morajo biti izpolnjene, da se popotnik lahko zares orientira. Ena pomembnih družbenih okoliščin je avtorizacija posega. Nanjo vplivajo sporočanjška prilagodljivost skupnosti, narodne posebnosti, zgodovinske razmere, estetika, družbeni pritiski, prestiž ... Njihova relevantnost se s časom spreminja. Edina zahteva je, da uporabnik lahko rešuje probleme. Poseganje ne prihaja vedno od zunaj, popotniki imajo svoje lastne omejitve, svoje lastne vzorce. Skratka: mogoči so različni pristopi, nekateri v svoji skupnosti sledijo obveščevalnim, drugi raje posegovalnim strategijam. Starý meni, da moramo upoštevati dva vidika v zvezi z dejstvom, da je

poseganje v jezik sestavni del rabe tega jezika: 1. Kakšen je pomen jezikoslovja glede poseganja v jezik, ali jezikoslovci lahko posegajo vanj? Jezikoslovci gotovo imajo edinstveno vlogo v tem, da proučujejo urejanje in okoliščine, vključujoč pogoje uspešnosti poseganja v jezik. Rezultati takega študija so lahko dobro izhodišče za informiran *jezikovni menedžment*.¹¹ 2. Jezikoslovje sodi k tistim disciplinam, ki prek svoje dejavnosti vplivajo na oblikovanje predmeta svojega študija, jezikoslovje je *sebeoblikovalna*, endomorfna disciplina.

Bistvene misli te zanimive knjige smo orisali kar podrobno. Primerjave s slovenskim jezikovnim položajem se ponujajo kar same, gotovo se bodo bralcu porodile že z branjem tega prispevka. Upamo, da ga bo to spodbudilo k branju recenzirane knjige. Avtor je želel preseči sindrom narodne usode kot sindrom, ki je določal in določa poseganje v jezik na Češkem. Preseči sindrom pa ne pomeni odreči se poseganju v jezik, temveč prikazati poseganje le kot eno izmed možnosti, torej ne kot edino. Jezikoslovje je lahko ena izmed intervencijskih sil ali pa je lahko teorija teh sil. Pristop k jezikovni praksi Praškega krožka je bil s svojo zaprtostjo med tokove jezikovne prakse prva pot, z videnji samega sebe pa je bil PLK usmerjen k drugi izmed obeh možnosti jezikoslovja jezikovne prakse. Knjiga Z. Starega je »neposredni odziv na stereotipe in popačenosti, ki se pojavljajo v pristopu jezikoslovja k jezikovni praksi in 'jezikoslovna' samorefleksija tega pristopa« (146).

Monika Kalin Golob

Fakulteta za družbene vede, Ljubljana

¹¹ Starý to zvezo določa kot spremembo perspektive v jezikovni praksi, tj. od *jezikovnega načrtovanja* k *jezikovnemu menedžmentu*. »Medtem ko je teorija jezikovnega načrtovanja verjela v dokončno rešljivost jezikovnih težav, v jezikovna spoznanja in njihovo jasno zvezo z jezikovnim ravnanjem govorečih, pa jezikovni menedžment v to ne verjame in se je 'sprijaznil s tem', da bodo jezikovne težave vedno z nami, ker njihovo jedro temelji na stalnemu izravnavanju različnih dejavnikov, ki se srečujejo v pristopih k jezikovni praksi in v tej praksi sami« (139).